

הפעם - 2.5.2014 - יצאנו בעקבות סיפורי מלחמת העצמאות, לכבוד יום העצמאות ה-66 של מדינת ישראל. 44 איש נכחו. הסיור התנהל בשתי חזיתות: בראשונה ליד ינוח - תחת שרביטו הנהדר של אורן שוורץ (ניר ירקוני כתב לנו: "ראשית רוצה להלל, לשבח ולקלס את הדרכתו של אורן. זו אינה חדשה מרעישה אך עדיין ראוי לציון. הגשת 'מגש הכסף' נפלאה"). בשנייה במתנ"ס במעונה שמענו את סיפור האישי של סאפוואת עודה.

סיפור הקרב על ינוח הוא מורכב. הוא מורכב כי מהצד של צה"ל אין "אבא" כמו בכל תבוסה אחרת. יש רק רצון לטשטש את הדברים, לפחות עד שיגיע מחקר מעמיק. הוא מורכב כי מהצד הדרוזי יש אי נעימויות וגם כאן יש רצון לטשטש את הדברים. מכיוון שכך אני לא אסתפק בדברי אורן בלבד - אני מוסיף את הגרסאות השונות שפורסמו בכתובים ובראיונות, אני מוסיף במלואו את המסמך המתאר את הסולחה (השנייה, כי הראשונה נערכה בינוח בדצמבר 1948), אני מוסיף פרטים על ההרוגים בעיקר היהודים שעליהם יש יותר מידע (וסליחה מראש עם הדרוזים) ואני מוסיף גם תאריכון של קורות מלחמת העצמאות בגליל המערבי בשביל הרקע הכללי (ואגב זה כלי מצוין להיבטים שונים ולא דווקא לאירועי ינוח). זה יהיה מסמך ארוך. ועוד דבר - אחרי הכל עדיין אין לנו הסבר מניח את הדעת לגבי השאלה: איך נהרגו שני אנשי מפקדת הגדוד - הסמג"ד יונתן אברמסון והרופא ד"ר סולומון דהן מורלי? - (גדעון סגלי)

אורן שוורץ - הכותרת לאירועי "קפישה" לפי אורן היא "צבא ההצלה לחם כאן בצבא ההצלה וצה"ל הפסיד". אורן התחיל עם רקע כללי על יחסי היהודים והדרוזים מאז המפגשים בשנות השלושים בין אבא חושי וסולטאן אל אטרש ועל אירועי מלחמת העצמאות.

ב-47-48 הדרוזים כמיעוט ערבי "יושבים על הגדר". צבא ההצלה, למרות שמו, בפועל הוא צבא סורי, הוא ממומן על ידי סוריה ונמצא תחת מרותה. צריך לזכור שצבא ההצלה בנוי מגדודים נפרדים שכל אחד מהם עצמאי ופועל לבדו. באפריל 48 היו קרבות רמת יוחנן. הגדוד הדרוזי של שכיב ואהב מתנגש בצבא הישראלי. בעקבות הקרבות האלו קצינים ישראלים - ג'ורג' / יהושע פלמון, גיורא זייד, משה דיין (שאחיו זוריק נפל בקרבות אלו) - חיזרו במשא ומתן אחרי קצינים דרוזים מהגדוד הדרוזי. בסיכומו של עניין הגדוד הדרוזי מתפרק. חלק מאנשיו (שכולם הגיעו מסוריה) הולכים לכפרי הכרמל ולשפרעם (צריך לזכור שהם לא באו בגלל שנאה ליהודים, אלא מרצון להתפרנס). חלק אחר נסוג וחוזר הביתה. חלק נוסף נשאר במסגרת הצבאית וחוזר לסוריה. (כל הגדוד מנה כשלוש מאות חיילים). ביוני 48 החליטו להקים יחידת מיעוטים בצה"ל. ביחידה יש פלוגה צ'רקסית מכפר כמא, בפיקודו של חיימקה לבקוב. יש פלוגה בדואית מהשבט המפוזר ערב אל הייב. ופלוגה דרוזית. מפקד חיל המיעוטים הוא רב סרן טוביה לישנסקי (הבן של ...). (במבצע חירם הציע הכומר סוסאן מהכפר ג'יש, שהנוצרים מהכפר יחברו לצה"ל. בצה"ל לא הרימו את הכפפה). ביולי 48 נוצר מצב שצה"ל נמצא מערבית לכביש 70 של היום וצבא ההצלה שולט ממזרח לו. ב-19.7 נכנסת ההפוגה. צה"ל מתארגן לנצל את הצלחותיו להמשך לחץ על הכוחות הערבים.

בלילה בין ה-28-29.10.48 מתחיל מבצע חירם בשתי זרועות - זרוע מזרחית וזרוע מערבית - תנועת מלקחיים. ממזרח חטיבה 7 וגולני, ממערב חטיבת עווד (9).

הפלוגה הדרוזית סופחה לחטיבת עווד והייתה אמורה לעלות בשלוחה שבין עמקא לינוח (היום כליל). מאחורי הקלעים - כדי שהכפר ינוח יכבש ללא קרב, מרדכי שכביץ - מושל האזור - החליט ליצור קשר עם שייח' ג'אבר מועדי מירכא ושייח' צאלח ח'ניפס משפרעם. בפגישה סוכם שמועדי ישלח שליח לינוח. ואכן

נשלח שליח בשם סלמאן סאלחה (אבו ריאד). מועדי אמר לשליח להגיד לשייח' של ינוח שצה"ל אמור להגיע, ואם ייתפס על ידי צבא ההצלה עליו להגיד אותו דבר. כך אכן קרה אחרי שהוא נתפס. הפלוגה הדרוזית עולה בשלוחה כשבראשה "מחלקת ההר" (רוב אנשיה הגיעו מסוריה במסגרת צבא ההצלה) תחת פיקודו של המ"מ אסף כץ מיגור. (כאמור מכאן העדויות הן שונות). אנשי צבא ההצלה מוציאים את גברי ינוח עם נשק לעזור להם במארב. הפלוגה הדרוזית מופתעת כי אמרו להם שיקבלו את פניהם בכפר. הם מתקבלים במכת אש ממנה היו רוב הנפגעים. יש נסיגה, יש ניצול של ההצלחה - רדיפה וזינוב גם של אנשי צבא ההצלה, גם של אנשי ינוח וגם של אנשי ג'ת. התוצאה - 14 הרוגים לצה"ל. תבוסה קשה. מתוכם 11 דרוזים. ההרוגים נקברו בחורשת קפישה. (קפישה הייתה חלקה של ג'אבר סייף מינוח. הוא תרם אותה לצה"ל. היה מוכתאר הכפר אחרי האירוע). צה"ל כעס על ינוח. לא ידעו על בגידת שייח' מועדי. "בגידת ינוח" הפך למושג. למחרת הכפר הופגז. אנשי צבא ההצלה נסוגו, ותרשיחא נכבשה (איבי נתן ועזר ויצמן הפציצו את תרשיחא מהאוויר) במסגרת המבצע המהיר - "מבצע שישים השעות". לאחר המבצע היה זה שייח' מועדי שתיווך בין אנשי ינוח לצה"ל. כנראה שזהו האיש המרכזי בכל הסיפור.

הפאנץ' - 3 מ - 11 ההרוגים הדרוזים הם דרוזים סורים שהגיעו בתחילת המלחמה במסגרת צבא ההצלה בגדוד של שכיב ואהב.

הרוחות בעדה הדרוזית להטו. כנראה יש סולחה ראשונית בדצמבר 48 בינוח. עוד סולחה, רשמית, בין ינוח לגדוד המיעוטים נערכת בתל חנן. דאוד אל נאטור הוא אליהו נאווי ערך את הסולחה ביולי 49 (ראו בהמשך). הכעס לא נרגע. בתחילת שנות החמישים לא מאפשרים לאנשי ינוח להיכנס לנבי שועייב ביום העלייה לרגל. כך עד ששייח' אבו קאסם אבו רג'א מינוח פנה לשייח' אמין טריף - מנהיג העדה - שהמקום לא שייך רק להם, הוא של כל הדרוזים, ואולי גם אחד הנשמות של ההרוגים התגלגלה לבן ינוח, שהרי האמונה בגלגול נשמות לא מבדילה בין כפר לכפר. הפנייה הזו הביאה לשקט יחסי ואפשרה את קבלתם של אנשי ינוח אל חיק העדה. מאוחר יותר היה שידור ברדיו בגלי צה"ל על קרב ינוח, בשידור אנשי ינוח הגיעו לבכי בשידור חי. ואחרי הכל, ואחרי הזמן הרב שעבר עדיין יש רגשות קשים בין הדרוזים של הכרמל לאנשי ינוח. קפישה כיום היא בית קברות צבאי לנופלי ינוח. בעבר הלא רחוק זו הייתה חורשה מפוארת של עצי אורן הסלע (צנובר) שניטעו כנראה על ידי צה"ל אחרי האירוע. החורשה הזאת בלטה במרחבי הגליל. כעבור כמה שנים מהאירוע הועברו החללים לקבורה בעוספייה. בחורשה נשארו אבנים ושלטים קטנים מעץ עם שמות ההרוגים. בשנת 2006 באירוע החטיפה שהביא למלחמת לבנון השנייה נהרג ואסים נאזל באחד ההאמרים. משפחתו ביקשה לקבור אותו כאן בקפישה. מאז הועברו גם גופות נופלים נוספים לכאן. האתר סודר, וחלק גדול מעצי החורשה נכרת.

לסיום ולזכר ההרוגים אורן הגיש לנו את "מגש הכסף" של אלתרמן. גם את הרקע לשיר, וגם את השיר עצמו. היה מפעים.

אורן סיים את דבריו במשפט בו התחיל: "צבא ההצלה לחם כאן בצבא ההצלה וצה"ל הפסיד".

אליעזר אוליבר - שני מיתוסים:

1. לאסף כץ היו אקדח "וומבלי" עם ריקועים ושעון עם רקע ירוק. הם נעלמו בביזה אחרי הקרב. היה לחץ על צה"ל מיגור למצוא את הדברים. בסוף הגיעו לאבו דרוויש שהיה רועה צאן, ולמרות שהכחיש, בחיפוש במערה שבה נהג להשתמש, נמצאו החפצים שהוחזרו ליגור. לימים אסף יגורי, שהיה בן דוד של אסף כץ

והוא נקרא על שמו, קיבל את האקדח ואת השעון. איתם הוא נפל בשבי המצרי במלחמת יום הכיפורים. אחרי שחרורו הוא חזר לקיבוץ. כעבור שנים בעקבות הסכם השלום עם מצרים, ביקשו מהמצרים את האקדח והשעון (שלמה אלקנה). החפצים נמצאו בכספת של הכלא המצרי.

2. בינוח מרגישים לא נוח עם העצים והחלקה שהיא כמו "אות קין" בשבילם. לכן הם הורידו ומורידים את העצים.

תודה לאורן שוורץ שהיה מבריק כמו תמיד. ותודה למוסיפים.

הגרסאות השונות

גירסת רג'א פרג' (מתוך שיחה איתנו ב- 4.7.06 ומתוך ספרו: "הקשרים בין הדרוזים והיהודים עד 1948". 2002. חלק ו' בפרק השביעי על אירועי יאנוח):

היה כשלוש מודיעיני והיה כשלוש טקטי. סיפור הבגידה של הדרוזים מיאנוח לא היה. חלק גדול מהסיפורים "מצוץ מהאצבע" ונועד "להפיל את התיק" על אנשי יאנוח. לשני הצדדים זה היה כדאי. לצד היהודי (אריה טפר, מרדכי שכביץ, מאיר כהן) כדי לכסות על הכישלון. לצד הדרוזי – ג'אבר מועדי עבד עם שני הצדדים – הישראלי והסורי. לפני 1948 הוא היה מסוכסך ורצח 3-4 מוסלמים, היו ערבים ש"חיפשו" אותו. ביאנוח היתה ב-1948 חלוקה פנימית לשכונה עליונה ושכונה תחתונה, לכל אחת מהשכונות היה שיח' – לעליונה שיח' סאלח אל עלי ולתחתונה שיח' ג'אבר מוראד סייף. ג'אבר מועדי היה בקשר עם סאלח אל עלי. הוא שלח אליו שליח בשם סלמן סלחה. השליח היה אמור להגיד לאל עלי שהיהודים יבואו ממזרח, אך נאמר לו שאם ייתפס עליו להגיד שהיהודים יבואו ממערב, וכך אכן קרה. השליח נתפס על ידי אנשי פתחי בק העיראקי מצבא ההצלה ואמר שהיהודים יגיעו ממערב.

אנשי יאנוח היו "בין המלקחיים". הם שמעו על ההצלחות של היהודים, הכפר היה מלא עם פליטים מכפריי מישור החוף, אבל הם פחדו יותר מהמוסלמים, בעיקר פחדו שיאנסו את הנשים. (למוכתר הכפר – ח'יר עמר היה קשר עם גבי ורבורג שישב ביחיעם, הוא גם עזר ליחיעם בזמן המצור ביחד עם סאלח דאהר).

הנשים והילדים פונו לאום רייג' (תפן היום) / מעלקה. לכן לא הגיוני שהן השתתפו ב"בגידה" כדברי הגרסאות השונות. פתחי בק לקח 20-30 מאנשי יאנוח באילוצים, נתן לכל 2-3 מהם רובה והעמיד אותם עם אנשיו מול האיום ממערב.

המחלקה הראשונה, זו של אסף כץ, היא זו שנתקלת בהפתעה במכת אש (אמרו להם שיתקבלו יפה, ושהדרוזים ביאנוח יודעים על בואם). רוב הנפגעים הם ממכת האש הראשונה. לדרוזים מיאנוח היו שלושה פצועים. המחלקה נסוגה וגורמת לנסיגת בהלה כללית. כאן נכנסים לתמונה גם אנשי ג'ת שמזנבים בבורחים בירי ממרחק (כדי להראות לויאליות לאנשי פתחי בק). לא היה ניסיון של התארגנות צה"לית לחזור ולתקוף, פשוט נסיגה מהירה בחזרה לעמקא. כשאנשי יאנוח מגלים שמולם היו דרוזים, הם מגינים ומסתירים את שלושת השבויים, ובתוך הבלגן מנצלים הזדמנויות להרוג ששה מחיילי פתחי בק.

לא היה משלט מערבית לכפר, לא היו שבויים סורים, ואף אחד גם לא הרג אותם. גם לא היה קרב נוסף אחרי תחילת הנסיגה, באזור קפישה. ההיתקלות הייתה באזור בו עומד היום הבית של סלימן חמדן (העשיר). אחרי הקרב צה"ל רצה לנקום באנשי יאנוח וג'ת. הייתה גם הוראה של בן-גוריון שכל כפר שממנו תיירה יריה אחת צריך לחסל אותו. אנשי יאנוח וג'ת לא הוגלו, הנקמה התעכבה. יתכן וגם הבינו שהייתה כאן טעות. גם

משפחות הנופלים הדרוזים רצו נקמה. בזכות השיח' אמין טריף וסלאח ח'ניפס החל משא ומתן לגישור של סולחה. יעקב ברזאני ואליהו ששון היו המגשרים. הסולחה נערכה בדצמבר 1948. עריף אל חפלי / ראש הטכס היה אליהו נאווי. הכופר / פידיה בהתחלה עמד על 400 לירות זהב על כל חלל, אחר כך ירד המחיר למושגים אפשריים מבחינת אנשי יאנוח ששילמו את הכופר. הכעסים שקעו לאט. בשנת 1950 בעליה לרגל באפריל לקבר נבי שועיב היתה קטטה. אנשי הכרמל לא רצו שאנשי יאנוח יבואו ויהיו חלק מהעדה.

גירסת חמד סייף (מתוך שיחה איתו ב- 2.1.06):

המפקדה ביאנוח של צבא ההצלה הייתה בבית הספר המקומי (אז – חדר אחד). אנשי צבא ההצלה לקחו בכפיה, תוך כדי איומים, דרוזים מהכפר כדי שיהיו איתם בשמירה, מול צה"ל. שייח ג'אבר מועדי מירכא שהיה מתואם עם צה"ל שלח שליח עם מכתב לשייח סאלח חמדאן מיאנוח, במכתב נאמר שצה"ל יתקוף למחרת היום את יאנוח ממערב, ועל הדרוזים לשתף פעולה. השליח נתפס על ידי אנשי צבא ההצלה והם הכינו מארב בפאתי יאנוח מול המתקפה של צה"ל. חיילי צה"ל הופתעו, ונסוגו לכיוון עמקא, אנשי צבא ההצלה דלקו אחריהם וזינבו בהם. בקרב נהרגו 12 דרוזים מיחידת הדרוזים של צה"ל ו- 2 יהודים. (לפי אתר יזכור נהרגו 11 דרוזים ו- 3 יהודים). לצבא ההצלה היו 8 הרוגים. הרוגי הקרב נקברו במקום, בקפישה, קבורה זמנית. אחרי המלחמה בשנות ה- 50 הועברו עצמותיהם לכפרים שלהם. 2 חיילי צה"ל דרוזים מעוספיה נלקחו בשבי, הם ניתנו לסלמאן פראג' למשמרת וזה נתן להם לברוח חזרה דרך הואדי.

סיפורים מהקרב:

1. חייל דרוזי נכנע בשעת הקרב וצעק לדרוזים מיאנוח שהיו עם צבא ההצלה "דחלי נבי שועיב" (אני בחסות נבי שועיב). הדרוזי מיאנוח הפציר בחייל צבא ההצלה שלא יפגע בו, ואיים עליו שיהרוג אותו אם הוא ירה בדרוזי של צה"ל. חייל צבא ההצלה לא הקשיב לו, וירה בדרוזי של צה"ל. היאנוחי ירה בחיל צבא ההצלה.
  2. ג'אבר סייף היה בקשר עם צה"ל. מיד בתום הקרב ג'אבר מצא על אחד מהרוגי צה"ל מכשיר קשר שנישא על הגב. הוא לקח אותו והתקשר בעזרתו ליחיעם. אחר כך הוא מסר את המכשיר. כאות הוקרה הוא קיבל את משרת המוכתר. ג'אבר הוא זה שתרם את חלקתו – קפישה – להנצחה. אחרי הקרב תותחי צה"ל החלו להפגיז את הכפר. אנשי צבא ההצלה ברחו. הכפר ניטש כי גם התושבים של יאנוח ברחו לגבעה בה נמצא היום איזור התעשייה תפן. אז נקרא המקום מעלקה. הייתה שם חורשה של אלונים תולע/תבור. בזמן ההפגזה היו בכפר כמה פליטים מוסלמים מהכפר עמקא. אחד מהם נהרג מפגז כאשר עלה על הכפה של נבי שאמס. לא היו הרוגים בקרב הדרוזים מיאנוח. התושבים חזרו אחרי תיאום וקישור של השייחים סלאח חניפס משפרעם ולביב אבו רוקון מעוספיה.
- אחרית דבר: אנשי הכפרים הדרוזים בכרמל ביקשו לעשות סולחה עם אנשי יאנוח, ודרשו מהם לשלם כופר. ואכן סולחה כזו נעשתה והכסף שולם.

כיום קפישה הוא אתר הנצחה לחיילי צה"ל מיאנוח וג'ת. במקום נערכים טכסי יום הזיכרון.

גירסת משה כרמל (מתוך ספרו "מערכות צפון" עמודים 270-271):

" בגזרה זו, המערבית, קרתה לנו אותו לילה תקלה קשה, שעלתה במחיר דמים יקר. בפעולת חירם השתתפו שתי פלוגות מיחידות המיעוטים שבצבאנו – צ'רקסית ודרוזית. הצ'רקסים פעלו במזרח והשתתפו בכיבוש המשלטים צפונה לצפת, והדרוזים פעלו בגזרה המערבית והוקצה להם תפקיד לכבוש את הכפר

ינוח, השוכן בהרים דרומה לתרשיחא ואשר מרבית אוכלוסייתו דרוזית. בעוד מועד הוקם הקשר עם הדרוזים שבכפר והיה יסוד להניח, כי האוכלוסייה הדרוזית של ינוח תצטרף אל הלוחמים הדרוזים שבצבאנו, ותייע בדינו בכיבוש תרשיחא. בשעת האפס, בנוע כל היחידות לעבר משלטי תרשיחא, נעה פלוגת הדרוזים לכיוון ינוח, ובשעת לילה מאוחרת כבשה משלט סמוך לכפר. הדרוזים תושבי הכפר, יצאו אליהם וקיבלום בריקודים, בשמחה, בנשיקות ונשואים על כפיים, ואילו המוסלמים התחמקו מתוך הכפר באפלה וברחו על נפשם. הכל היה כשורה והכפר היה למעשה בידינו. אולם עם האיר הבוקר חל פתע מיפנה חריף ואכזרי במצב. משנוכחו יחידות 'צבא ההצלה' לדעת, כי יחידותינו שתקפו את משלטי תרשיחא נסוגו, - לבשו עוז ופלוגה שלמה נעה לשוב ולכבוש את המשלט ינוח. פלוגת הדרוזים לא ידעה על נסיגת כוחותינו, כי מכשיר האלחוט שבידה חל בו קלקול והקשר נותק. פלוגת קאוקג'י חדרה והשתלטה על הכפר ותקפה את המשלט, וכאן קרה מקרה בגידה מפתיע ומזעזע: הדרוזים הרבים, תושבי הכפר, נצטרפו מיד אל אנשי קאוקג'י ופתחו באש איומה, בנשק שבידיהם, על אחיהם הדרוזים שבצבאנו. נתפתח קרב מר, בו הייתה יד פלוגתנו על התחתונה, כי מכל צד המטירו עליה אש. היו לה מיד אבדות רבות והיא ניסתה לסגת לעבר בסיסנו, כשלוחמי האויב לוחצים עליה קשה ומנתקים באשם את דרכה. אי-סדר קשה נשתרר בתוך היחידה, מאחר שחלק ממפקדיה נהרגו. בעת הקרב עצמו חודש הקשר האלחוטי עם המטה שבגזרה המערבית ומיד הופעלו תותחים על הכפר, כדי לסייע לנסיגה ולחלץ את הפלוגה. היא נסוגה לבסיס, אולם בקרב זה בינוח נפלו עשרה מחייליה, ביניהם שנים ממפקדיה היהודים, שהיו אותה שעה בפלוגה, והרופא. בין ההרוגים היה המפקד יהונתן אברמסון, איש יבנאל, בן למשפחה ענפה, מושרשת ומעורה בחיי החקלאות והביטחון בארץ. אחד המפקדים האמיצים, אסף כ"ץ, איש משק יגור, נורה ונהרג בשעה שחזר קמעה עם הנסיגה, כדי להוציא משדה הקרב חייל דרוזי פצוע".

דוד קורן – "קשר נאמן – ה'הגנה' והדרוזים" (1991) – פרק ח' – אירועי יאנוח.

מאיר ירושלמי מג"ד. יונתן אברהמסון סמג"ד, קוצ'י מ"פ. אריה טפר (עמית) מיגור סמ"פ. אסף כץ – מ"מ מחלקת 'ההר' (הדרוזים שבאו מהר הדרוזים עם שכיב והאב). סגנו של אסף: סאלח קונטר. עוזי גל מ"מ. בועז? מ"מ. מאיר כהן סמל מודיעין.

עדות של אמנון ינאי: הדרוזים ביחידה "קיוו שזה יהיה מעין טיול אל אחיהם הדרוזים". "יום לפני הפעולה התקשרנו עם שיח' ג'אבר מועדי מירכא וביקשנו שיודיע לאנשי הכפר שאנחנו באים לשם ושיערכו לצה"ל קבלת פנים ידידותית. ישנן דעות שונות לגבי התנהגותו וקיים חשש רציני שהוא שלח פתק ל'צבא ההצלה' וישנה סברה שהוא שיחק לשני הצדדים". כשהגיעו אל הכפר יצאו לקראתם בני הכפר בשמחה והתחבקו אתם ומיד אחר כך ערכו בהם טבח, כנראה בלחצה של פלוגת 'צבא ההצלה'.

עדות של מרדכי שכביץ (שימש אז כמושל האזור ונקרא בפי הדרוזים 'מראד'): התקיימה פגישה עם אמנון ינאי, שכביץ, צאלח ח'ניפס (שפרעם) וג'אבר מועדי (ירכא). הוטל על ג'אבר "להכשיר את הקרקע" ותפקידו היה לדאוג שביאנוח לא תהיה התנגדות. חיילים דרוזים וכמה יהודים הגיעו לפנות בוקר לכרמים של יאנוח. אנשי יאנוח הרימו דגלים לבנים והתערבבו בלוחמים הדרוזים של צה"ל. תוך דקות ספורות החלו יריות והתברר שהייתה מצד אנשי יאנוח העמדת פנים...

עדות של אריה עמית: המחלקה של אסף הובילה. בחורשת האורן תפסו 15 סורים שהיו עם כוחות קאוקג'י. אסף התקדם אל ינוח ודיווח ש"יורדים מהכפר נשים וילדים". לפתע ברחו החיילים שלנו וצעקו 'בגידה', בגידה! אליהם הצטרפו החיילים משתי המחלקות של עוזי ושל בועז. שלוש המחלקות ברחו לחורשת

האורנים. הרגו את השבויים הסורים והתפתח קרב באזור החורשה. " לא ידעתי אם המטרה היא לכבוש את הכפר, אבל אני יודע שתושבי הכפר יצאו נגדנו ביחד עם כוחות האויב. נסוגנו לעמקא..."

עדות של סאלח קונטאר: הפלוגה התכנסה ב- 27 באוקטובר 1948 בין עצי הזית שליד עמקא. יצאנו דרך הוואדי צפונית לג'ת והתמקמנו במעלה ההר, שם סיפר לנו המפקד מאיר ירושלמי (כינויו: אלקודסי) שאנו נתקבל ביאנוח כאורחים ולא כתוקפים, כך סיכמו עם נכבדי יאנוח. כשזרחה השמש היינו במרחק של כ- 3 ק"מ מיאנוח... המטירו עלינו אש ממזרח (השמש הייתה מולנו). לידי נהרגו חוסין הלאל והקצין היהודי אסף ונפצע איברהים ראשד. נטלתי את הפיקוד והתחלנו לסגת. מחלקתי היתה בין שתי מחלקות אחרות, שנסוגו אף הן. נשאנו את הפצועים והגענו לעמקא עם מאיר ירושלמי ואריה טפר. היו לנו 13 הרוגים ובהם 3 יהודים. אני מכחיש את מה שסיפרו – שהתושבים באו לברכנו ובגדו בנו. זה לא נכון ואני מוחה על כך. לדעתי ההיתקלות נוצרה בגלל העדר תיאום בין המנהיגים הדרוזים והמודיעין היהודי ובין תושבי יאנוח". "כאשר הגענו לעמקא (למקום הריכוז) נפגשנו עם המושל מרדכי שכביץ והוא סיפר שהתיאום נעשה באמצעותו של ג'אבר מועדי איש ירכא וכנראה נודע הדבר לאנשי קאוקג'י". אנשי קאוקג'י לקחו שבויים וביניהם נג'יב אל ערודי מדלית אל כרמל, ע'אלב רכאב מעוספיא וסלים כנען מדלית אל כרמל. הדרוזים תושבי יאנוח שהיו עם כוחותיו של קאוקג'י הגנו עליהם בגופם כי כוחות קאוקג'י רצו לרצחם.

עדות של רזיאל ממת ואבי בלייר (מתוך 'נקרות צורים'): " ... הם הגיעו לרכס שממערב ליאנוח, מעליו היה המשלט של כוחות האויב. בחשיכה נוצר רווח בין מפקדת הגדוד לשאר הכוח שנע אתו. המגע נותק. הפלוגה עלתה לכיוון משלט האויב... חיילי הפלוגה ניצלו את גורם ההפתעה, השתלטו על המשלט ותפסו כעשרים שבויים... הפלוגה התפרסה להגנה היקפית. מחלקה אחת בפיקודו של אסף כץ היתה בחלקו העליון של המדרון... אסף הודיע במכשיר הקשר שעולים עליו עם נשים וילדים... אסף כץ נהרג. חייליו הדרוזים אנשי הר הדרוזים פתחו בנסיגה מבוהלת, עברו על פני המחלקות האחרות שהתחפרו וצעקו: 'בגידה, בגידה'. חייל דרוזי ירה בשבויים ומיהר לסגת גם הוא. ... חיילי קאוקג'י החלו להתקרב למשלט ואתם כפריים מיאנוח ומג'ת, שעשו 'פזעה'... הפלוגה נסוגה מהמשלט בחיפוי ארטילרי של החטיבה. לפנות ערב הגיע הכוח לשטח ההתארגנות ליד עמקא. כאן מצאו את מאיר, סמל המודיעין שנעלם. הוא סיפר שהם היו בשטח שבין מחלקתו של אסף כץ ובין בתי הכפר יאנוח ועם בוקר הסתערו עליהם כוחות קאוקג'י ואתם עשרות מאנשי הכפרים. בראש המסתערים רצו נשים וילדים. "ההמון חיסל אותם בגרזנים", סיפר סמל המודיעין, שנפצע בראשו ממכת גרזן... הזעם בקרב הדרוזים על הכפרים יאנוח וג'ת היה רב... לאחר זמן, נערכה 'סולחה' בין תושבי הכפרים לבין צה"ל, בהנהגתם של יעקב ברזאני, רב סרן ששון ולביב אבו רוקון מעוספיא".

עדות אנשי יאנוח: פתחי בק המפקד הערבי הכריח אותם לבוא לאתר הקרב.

סלמאן דיב פרג': "לכוחות קאוקג'י היו 16 הרוגים... ועוד 6 נהרגו בידי תושבי יאנוח אשר קברום מבלי שמפקדם פתחי ידע על כך... לא היה שום תיאום מוקדם ולא ידענו על מכתב שנשלח על ידי ג'אבר מועדי... צבא ההצלה הכריח אותנו ללחום לצידו... פחדנו מאנשי תרשיחא שמנו 5000 מוסלמים ואילו יאנוח מנתה 600 תושבים בלבד. איש לא ידע שבצד היהודי ישנם לוחמים דרוזים".

מתוך אתר "יזכור":

11 דרוזים - מחמד סאלח אבו רוקן (עספיא), מנסור עלאם א-דין (עספיא), תופיק נאיף חלבי (דלית אל-כרמל), מזיד ראנם (עין אל -אסאד), אמין אבו רוקן (עספיא), סעיד אבו רוקן (עספיא), אברהים פארס זהר אל דיין (אל ערידי לפי רג'א)(הר הלבנון), מוחמד אבו שאח (בית ג'אן) (שפרעם לפי רג'א), ג'מיל שרוף

(עספיא), הלאל חסין (אבו עלי – השאיר אשה וחמישה ילדים) (הר הדרוזים)(דלית אל-כרמל לפי רג'א), אמין אל ערידי (בייסור בלבנון). **3 יהודים** אסף כץ (יגור), יונתן אברמזון (בית-גן), ד"ר סולומון דהן-מורלי (רופא, עלה מאפריקה הספרדית ב-28.9.48)(לפי עדותו של אריה עמית/טפר בספרו של דוד קורן – הגיע ד"ר מורלי יום קודם הקרב לארץ).

גרסת אתר 'יזכור' לקרב:

"בעת מבצע 'חירם' לשחרור הגליל המערבי, לחמה היחידה (יחידת המיעוטים המיוחדת לדרוזים) תחת פיקודה של חטיבת 'עודד' (9) שפעלה בגזרה המערבית של המבצע. בליל 28-29 באוקטובר תקפו כוחותינו את תרשיחא ועל יחידת הדרוזים הוטל לכבוש את הכפר ינוח. ההתקפה על תרשיחא לא עלתה יפה ולכוחות ניתנה הוראה לסגת. יחידת הדרוזים השתלטה על ינוח, אך בשל תקלות בקשר לא קיבלה את פקודת הנסיגה. עם בוקר התאוששו כוחות קאוקג'י ובסיוע חלק מאנשי הכפר תקפו את היחידה וזו נאלצה לסגת. החללים הדרוזים נקברו במקום (קפישה) והועברו למנוחת עולמים בעספיא ב-30.11.1954.

אמין אל ערידי, אברהים (פארס) זהר אל – דין, הלאל (אבו – עלי) חסין

התגייסו לצבא הסורי. ממנו עברו לגדוד הדרוזי של שכיב והאב שהיה קפיטן בצבא הסורי הקולוניאלי וערק ממנו. הקפיטן אסף סביבו 400-500 לוחמים מהר-הדרוזים. חיילי הר-הדרוזים נודעו כלוחמים עזי נפש וגדודם נקרא: "ג'בל אל דרוז" (הר הדרוזים). הגדוד היה בעצם גדוד של שכירי חרב והגיע לארץ-ישראל במלחמת-העצמאות על-פי בקשתו של קאוקג'י - מפקד "צבא ההצלה". חיילי הגדוד לקחו חלק בהתקפה על רמת יוחנן אשר בעמק זבולון. אחרי כישלון ההתקפה ערקו שישים מחיילי הגדוד ואמין היה אחד מהם. בעקבות הסכם בין ראשי העדה הדרוזית בארץ לבין ראשי ה"הגנה" ומשה דיין בראשם, הצטרפו אותם 60 איש לצבא הגנה לישראל, והיוו את היסוד ליחידת המיעוטים.

יונתן (יונץ) אברמזון

בן אהובה ואריה, נולד בחודש מרחשוון תר"ף (1919) בבית-גן שליד יבנאל, בה עברו עליו שנות ילדותו. עם סיום לימודיו בבית-הספר העממי נבחר על-ידי פיק"א ללמוד במקווה ישראל. שם בא לראשונה במגע עם ארגון ה"הגנה". בגלל מחלת אביו נאלץ להפסיק את לימודיו ולחזור למשק המשפחתי. בהיותו בן שבע-עשרה, רדף כשומר שדות-הכפר, אחרי ערבים מתנכלים נקלע למחנם והוקף בדווים עוינים, בחושו לעזרת

חברו המותקף הרג שניים מן המתנפלים. אחרי מעשה זה פצע את עצמו במתכוון כדי להינצל מפסק-דין של מוות שהיה צפוי לו לפי חוקת ממשלת המנדט. יונתן הצטרף לשורות יחידת וינגייט ושירת בה כרמן. הוא הועלה לדרגת סרג'נט. במהלך מלחמת-העולם השנייה נשלח ללבנון, והגיע לחוף בסירה יחד עם חייל אנגלי. הוא נתפס ונאסר כמרגל ונידון למוות. למזלו נדחה ביצוע גזר-הדין, ובינתיים ידע צינוק ועינויים. עם חדירת האנגלים ללבנון שוחרר יונתן מהכלא כשהוא מזה רעב. בשבו לכפרו הוכיח את פעילותו על-ידי מימוש רעיון המשק השיתופי ביסוד "ארגון החייל". חי חיי איש-משק מובהק ואיש-הגנה כאחד. במשך 12 שנות היותו חבר ה"הגנה" הספיק להדריך ולהעמיד חניכים למאות. לפני פרוץ מלחמת-העצמאות התיישב בחיפה. לחם בטירת-צבי ובקרבות חיפה שימש גם כקצין האחראי, בדרגת סרן, לעיר התחתית. לחם בדרך לירושלים ובחזית עמק הירדן. נפצע ברגלו והועבר כקצין-מבצעים ליחידת המיעוטים.

אסף כץ

בן צפורה וישעיהו, נולד ביום י' בסיוון תרפ"ג (25.5.1932) בעין חרוד. בילדותו חלה בקדחת ובמחלות קשות אחרות. המשפחה עברה ממקום למקום ושהתה בתל יוסף, בגדוד-העבודה בירושלים, בבית אלפא, בתל עדשים וברחובות ועל אסף עברו כל הנדודים האלה. בהיותו בן 13 בא עם הוריו למשק יגור לישיבת-קבע. את השכלתו קיבל בבית-הספר המחוזי ביגור, התמסר ללימוד תנ"ך, הלשון העברית וספרותה. אהבתו לארץ, שביליה ועמקיה, נשתלבה באהבת נוף הקדומים של התנ"ך. בימי התבגרותו החל בספורט נרחבים בארץ, שמירה בשדות ולימוד שפת העם השכן. כשומר שדות היה קרוב אל הדרוזים ויחסי שכנות טובים נרקמו בינו לבין הכפר הדרוזי עוספיה. בשנת 1942 היה בין הראשונים שהתגייסו לפלמ"ח. לאחר שירות של 3 שנים שב הביתה, אך בבואו חזר ואמר: "מחכה לנו עבודה גדולה בים. צריך להוביל יהודים לארץ". הוא עסק בהעלאת מעפילים והיה בין משחררי עצורי עתלית. במלחמת-העצמאות השתתף בכיבוש בלד-א-שייח', בפריצת הדרך לגליל המערבי ובכיבוש עכו, וכמפקד כיתה בהתקפה על ג'נין. בקרב זה נפצע בכתפו וברגלו, ובמשך 8 שעות עשה דרכו כשהוא פצוע תחת מטר כדורים עד שהגיע למשלט עברי ראשון ליד ג'נין. עם הקמת יחידת המיעוטים בצה"ל נקרא אסף להיות פעיל בה ונענה עוד לפני שהחלים מפצעיו. החיילים הדרוזים, אשר בתוכם התערב והיה כאחד מהם, אהבוהו והוקירוהו. אסף, שהאמין בכוחו של הדגל הלבן,

חש להציל פצוע דרוזי מפלוגתו ונפצע מכדור במצחו ומת בו במקום, ביום כ"ו בתשרי תש"ט (29.10.1948). הוא הובא למנוחת-עולמים בבית-הקברות ביגור. אחרי נפלו הועלה לדרגת סגן. הקיבוץ הוציא קובץ לזכרו: "אסף".

ד"ר סולומון דהן-מורלי

בן קוטי ויוסף, נולד ביום כ"ד באייר תר"ף (12.5.1920) בעיר מלילה שבאפריקה הספרדית. ביום 28.9.1948 הגיע לארץ והתגייס לצה"ל. כרופא לפי מקצועו, צורף לחיל-הרפואה ושימש רופא צבאי ביחידת המיעוטים של צה"ל.

בעת מבצע "חירם" השתתף עם היחידה בהתקפה על הכפר ינוח. בעת התקפת-הנגד של האויב, בשעה שטיפל בחייל פצוע, נפגע מכדור אויב ונפל ביום כ"ו בתשרי תש"ט (29.10.1948). הוא הובא למנוחת-עולמים בבית-הקברות הצבאי בנהריה. לאחר נפלו הוענקה לו דרגת סגן.

הסולחה הדרוזית

מסכת הסולחה הדרוזית

במערכת שחרור הגליל המערבי ע"י צה"ל השתתפו גם מחיל המיעוטים – בני הכפרים: עוספיה, דליה, שפרעם. שני הכפרים הדרוזים ג'ת וינוח בגדו בצה"ל ושיתפו פעולה עם צבא קאוקג'י. על הכפרים האלה הוטל חרם עד מועד טקס הסולחה. במערכה זו נפלו 12 דרוזים מצבא חיל המיעוטים ו-3 מפקדים יהודים, ביניהם בנו וחברנו אסף כץ ז"ל.

ב- 6.7.1949 התקיימה באחד ממחנות צבא המיעוטים מסיבת הסולחה, רבת רושם, בין חמישה כפרים דרוזים ומדינת ישראל. בכניסה למחנה התנוססה הסיסמא בלשונות עברית וערבית: " הגמול וההצלחה – בשלום ובסליחה". על יד השער שאלו לכרטיסי הזמנה, שהיו מודפסים גם כן בערבית ועברית. בין הקהל הרב והמגוון בולטים במיוחד אנשי המדים, בעלי עלי זית ותאנה, לפי סולם הדרגות. כמו כן לא קטן מספרן של בנות ח"ן. הצבור האזרחי מיוצג על ידי שומרים ותיקים, אנשים העוסקים בשאלה הערבית, ידידי הדרוזים. כמו כן הסופר משה סטבסקי, המתאר בסיפוריו את חיי הכפר הערבי בארץ. מבין בעלי השמחה בולטים במיוחד השייכים, בעלי זקן ארוך, עונדים מעטה לבן אל תרבוש אדום. הם מתהלכים בהדרת כבוד והכרת ערך עצמם. ערבים צעירים קמים בפניהם ומברכים בשלומם. אלה הם ראשי הדת של העדה הדרוזית.

בטבור המחנה, מגרש רחב ידיים, מגודר בחבלים ומסומן בקווי סיד, מסודרים ספסלים ליהודים בצד ימין ולערבים בצד שמאל. מספרם של אלה האחרונים רב כי באו מכל כפרי הדרוזים – מהגבול בלבנון ועד הכרמל. באו משלחות גדולות להשתתף בטקס ובזבח הסולחה. בחזית המגרש שולחן הנשיאות אשר לידו מסובים באי כוח הצבא, המשטרה, הממשלה, ראשי דת העדה הדרוזית, באי כוח הוועד הפועל של ההסתדרות, ידידי הדרוזים וביניהם גם חברנו נוח פרובר – וכמובן, עיתונאים. ברחבה גדולה לפני שולחן הנשיאות התנוסס מעין דגל בצורת מטפחת לבנה, צרה וארוכה קשורה למוט. עם קול תקיעת החוצצרה מכריז הכרוז, קצין יהודי צעיר, ומזמין לשולחן הנשיאות את יושב ראש ועדת הסולחה – מר יעקב ברזאני. הוא אחד מותיקי השומרים בגליל, איש הבקי במנהגי בני ערב. בהמשך מספר הכרוז (אליהו נאווי) על מנהגי הסולחה בעברית צחה, הוא מתרגם את עצמו לערבית שוטפת – והוא מיועדנו הקריין של התכנית הערבית ב"קול ישראל".

את הטקס פותח יושב ראש ועדת הפיוס המצווה להביא לרחבה את באי כוח המשפחות השכולות, מעוספיה, דליה ושפרעם. הם באים יחד עם הרבה מלווים וביניהם גם ידידנו הוותיק ניג'ים. המשלחת נעמדת בשתי שורות מצד שמאל לשולחן הנשיאות. היושב ראש מסביר את ערך השלום והסליחה ומעטיר על ראשי הדרוזים מיטב השבחים ומבקש מהם רשות להביא לפניהם את בני הכפרים הרוצחים ג'ת וינוח. עם קבלת תשובה חיובית ממשפחות השכולות נוטל היו"ר את המטפחת הלבנה, קושר בה קשר וצויד בראש ועדת הסולחה לעבר המחנה לצד שכנגד כדי לקרבה אל השולחן. עד אותו רגע חיכו אלה באוהל, כשכתת רובאים מגינה על שלומם מחשש של נקם.

ראש הטקס חוזר עם כל הכבודה כשבידו האחת מטפחת לבנה ובידו השנייה הוא מוביל את מוכתרי הכפרים הנאשמים ואחריהם נוהר עם רב דרוזים מג'ת וינוח. בהגיעם לשולחן הנשיאות עוברים המה אחד אחד על יד המשפחות השכולות, לוחצים את ידיהם בבקשת סליחה – לבסוף, ניצבים לצד ימין של השולחן מול יריביהם מאתמול. היו"ר נושא את נאומו בערבית והכרוז מתרגמו לעברית: "אתם בני גזע אלמערף, מול יריביהם מאתמול. היו"ר נושא את נאומו בערבית והכרוז מתרגמו לעברית: "אתם בני גזע אלמערף,

גיבורים, עם אציל, בני המידות הנאות והסגולות התרומיות, המפורסמות לנדיבות לב, אשר שמעם יצא בכל הארץ וגו'". הוא מודה לבני עוספיה, דליה ושפרעם על סליחתם ומבקשם לגשת למטפחת הלבנה ולקשור קשר, כאות לסליחתם. אחד אחד ניגשים חברי המשפחות השכולות וקושרים את קשרם, אחריהם קושרים את קשרם ראשי הדת, אנשי צבא, משטרה וממשלה, מושל הגליל המערבי.

עם סיום טקס הקשירה, נמסר הדגל לפיקדון לרב סרן טוביה לישנסקי, מפקד חיל המיעוטים. ראש הטקס סוקר בקיצור קורות התהוות מדינת ישראל (מיום החלטת האו"ם עד פלישת שבע מדינות ערב לארץ). הוא אומר: "סוד נצחוננו של צבא ישראל הצעיר, בלי נשק כבד מול טנקים ואווירונים וצבא רב – צדקת תביעת העם למולדתו. על המערכה לשחרור הגליל המערבי סיפר לישנסקי, אשר ציין בין היתר, שלפי המנהג יכול היה צבא המיעוטים וצה"ל להרוס את הכפרים שבגדו. אולם בהתחשב עם בקשת הדרוזים, נאמני מדינת ישראל, לא לגרש את אחיהם מהארץ, אשר אמנם חטאו חטא כבד – לא ביצעו את העונש הזה, אלא הטילו עליהם חרם ומצור עד יום הסולחה. כמו כן הודיע שהצבא יפקיע חלקת אדמה מהכפרים הבוגדים לשם הקמת מצבת עד ונטיעת חורשה לזכר הנופלים על שחרור הגליל.

בהמשך מכריזים על סכום כופר נפש אשר חייבים לשלם הכפרים האשמים לפי החוק התורכי (מגיע ל- 35,000 ל"י). כאן מתחיל ראש הטקס להוריד מהסכום הנ"ל לכבוד כל אחד מועדת הסולחה עד שהעמידו אותו על 5,200 ל"י והכסף שולם בו במקום למפקד המחנה המארח, כדי שיחלק למשפחות הנפגעות. בהמשך נאמו השייכים הדרוזים. בעקר הצטיין נאומו של שייך לביב אבו רוקון מעוספיה. הוא סוקר באופן כרונולוגי את תולדות ידידות הדרוזים עם היהודים, אשר התחילה עוד עם המאורעות ב- 1929 ונמשכה במחתרת עד מלחמת ישראל הנוכחית. הם הוכיחו כלפי כל העולם, בלי מורך, את הידידות האמיתית בנפול בניהם בשדה הקרב, כשדמם התערב בדם לוחמי שחרור ישראל נגד הפולשים הערבים. הוא קורא תגר על הכרזת סיף אדין א זועבי, ציר הכנסת מנצרת, שדרש בחוצפה את פירוקה של יחידת חיל המיעוטים המשתתפת במלחמת ישראל. לבסוף מזמין מושל הגליל המערבי את מוכתרי שני הכפרים ג'ת וינוח למשרדו בעכו, למען הכרות הדדית והכנסתם בצילה וחסדה של מדינת ישראל, כי עד כה היו משוללים זכות זו.

עם סיום פרשת הנאומים הזמין הכרוז את כל הקהל הרב, שמנה למעלה מאלף איש לשולחנות ערוכים. לא רחוק ממקום הטקס התגלתה לעינינו פתאום תמונה מרהיבת עין של שולחנות ערוכים, שלא לפי מנהגי ערב במפות לבנות, צלחות חרסינה ועוד. על השולחנות הגישו בגיגיות גדולות זבח כבשים שלמות ממולאות אורז, קבאב, שישליק, סלטים. לשתייה הוגשו מי קרח, מיצים וכו'. המלצרים המגישים, אשר שרתו את הציבור הרב היו מחיל המיעוטים בתלבושת לבנה וגם צבאית. סגנון הסעודה חצי אירופי וחצי מזרחי חרג ממסגרת הסולחה המקובלת והצנע כאחד. לעת ערב האירו מנורות חשמל רבות, שהציצו מבין עצי הזית וכל הציבור הססגוני היה עסוק באכילה ושתייה כדת.

בקהילת הדרוזים שררה צהלה ושמחה, על שזכו להיות תחת כנפי מדינת ישראל. כל הטקס האכזוטי, מלאכת מחשבת של המזרח, זכה למצלמים ומסריטים שונים (חובבים ובאי כוח רשמיים של עיתונים וחברות הסרטה). יש לציין, שהסדר והארגון במקום היו למופת ונשמרו בקפדנות על ידי חיל המיעוטים עונדי הסמל: חרבות מצטלבות ומגן דוד למטה. עם סיום הסעודה החלו בריקודי דבקה המסורתיים.

י. קרן צבי

החלק השני של הסיור הביא אותנו למתנ"ס של מעונה. המקום תואם על ידי רוני קליער, מול המנהל מורדי ביטון. רוני הוא האיש שעשה גם את הקישור הראשוני עם סאפוואת עודה. כאן נפגשנו לשיחה עם סאפוואת. התכבדנו בתקרובת שהבאנו והרמנו כוסית לכבוד יום נישואיו ה-61 של סאפוואת. (לצערנו התפספס המפגש הזה, כנראה שאיחרנו קצת את המועד מבחינת מצבו של סאפוואת. אבל עדיין היה נעים לשמוע עברית יפה ומצב רוח מרומם, וגם פרק היסטורי). באחד מגלגוליו אחרי שחזר מלבנון, עוד בטרם הייתה לו תעודת זהות ישראלית, סאפוואת גר/הסתתר בינוח. זו החוליה המקשרת בין שני הפרקים של היום.

סאפוואת עודה הוא נוצרי קאתולי מתרשיחא. יליד 1932. בגיל 4 לקח אותו סבא אליאס ללמוד קריאה (בקוראן) וחשבון אצל השייח' עלי לאטיפי. הודות לכך כשהגיע לבית הספר הוא הוקפץ כמה כיתות. בגיל 16 הוא סיים את התיכון בעכו, לשם הגיע בכיתה ז' כמצטיין, לפנימייה. היה לו כשרון ללמוד שפות. במקביל לסיום לימודיו בעכו בשנת 48, נכבשה העיר על ידי צה"ל והוא חזר לתרשיחא עד ספטמבר 48. באותם חודשים של שנת 48 בהם הוא היה בתרשיחא, היה שם גם צבא ההצלה הערבי, ועל כך עניינו העיקרי בסיפורו של סאפוואת. הוא היה הבוגר בין אחיו, היו לו 3 אחים ו-3 אחיות. אבא שלו שהיה סוחר, דאג מאד בגלל פעילותו במסגרת הנוער בכפר שמא יפגע בקרבות, לכן הוא החליט לשלוח אותו ללימודים באוניברסיטה של בירות.

כעבור חודשיים בתחילת נובמבר נכבשה תרשיחא (מבצע חירם). סאפוואת עזב את בירות וחזר לכפר. הוא הסתתר בינוח (כאן הוא היה עד לסולחה הראשונה. (גדעון סגלי). אבל המוכתאר אבו ג'אמיל הלשין עליו כעבור שבועיים, והמשטרה עצרה אותו כמסתנן. אחר כך עצרו גם את אבא שלו באשמת הסתרת מסתנן, אבל הוא שוחרר למחרת. סאפוואת נלקח לכלא בעכו (הוא זוכר מזרון עם פשפשים). אחרי שבוע אבא שלו הלך לעורך דין. עשו הסכם עם הממשל הצבאי - הוא יצא מהכלא אבל יועבר חזרה ללבנון. לקחו אותו עם עוד 11 איש לכיוון סאסא. ליד הכפר יארון שילחו אותם וירו מעל ראשיהם כדי שלא יחזרו. סאפוואת הלך לבית חברו ללימודים מיארון - פוזי סאלים. משם הוא רץ לרומייש לתפוס את האוטובוס לבירות. בבירות הוא הלך לחבר של אבא, שנתן לו כסף שהשאיר אביו.

הוא פגש בבירות את אחד מחבריו ללימודים שקישר אותו עם האבא שלו שהיה חבר בוועד הערבי העליון - פארס סירחאן ("ידידנו" מכברי, שביתו בכברי הותקף על ידי כוחות ההגנה ב-2.2.48 בלי הצלחה. – (גדעון סגלי). פארס השיג לו ולבנו כרטיס טיסה ללונדון עם מילגת לימודים ומגורים על חשבון הוועד הערבי העליון. בלילה לפני הטיסה הוא קיבל מכתב מאביו בתרשיחא: תחזור הביתה, תעודת הזהות מוכנה. הוא התלבט בין לונדון לבין פלסטין ובחר לחזור כבן בכור, ממשיך למשפחה, אל אבא לתרשיחא. הוא חזר באוטובוס לרומייש ושוב עבר רגלית את הגבול. תעודת הזהות נקנתה בשוחד של 100 ל"י (משכורת של 4 חודשי עבודה) מהמושל הצבאי משה רייס מחיפה.

למחרת הוא החל לעבוד כמורה לאנגלית בבית הספר המקומי. הוא זוכר שבשנות החמישים הגיע לכפר טייס שלימד את המורים עברית. היה שנים סגן מנהל בית הספר בתרשיחא. היה גם חבר במועצת המורים. בשנות החמישים למד סאפוואת כלכלה בהתכתבות עם אוניברסיטה בלונדון. בשנת 1953 הוא התחתן בתרשיחא. בשנת 1962 נולד הבן הבכור (מתוך שניים - שניהם עורכי דין) יוסף. באותה שנה החל סאפוואת ללמוד ביולוגיה באוניברסיטת חיפה. בשנת 1970 הוא עשה תואר ראשון באנגלית בחיפה. והמשיך לתואר שני במנהל חינוך ופסיכולוגיה. בתחילת שנות השבעים נולד אברהים בנו השני (הנכד הראשון הוא רופא).

סאפוואת היה גם מורה לאנגלית ופסיכולוגיה באוניברסיטה הפתוחה. הוא גם לימד אנגלית בישובי המועצה המקומית השכנה "מעלה יוסף". הוא עבד כמורה עד יציאתו לגמלאות בשנת 1997, מאז הוא קורא המון, כל יום ונהנה עם הנכדים.

ועכשיו לעיקר: בין מאי 48 ל - ספטמבר 48 סאפוואת היה בתרשיחא, נער בן 16. כמו נערים אחרים הוא גויס על ידי צבא ההצלה לעזרה. הוא לא היה נוצרי יחידי, היו שם 8-10 נערים נוצרים. הם התאמנו במסגרת צבאית. הוא זוכר את ההתקפה הראשונה על תרשיחא (18.7.48). הוא היה עם כוח של צבא ההצלה בפיקודו של פאתחי בק (שהיה גם המפקד בינוח באירועי קפישה - ג. סגלי). כשהחילים הישראליים התקרבו, בחורבת רואיסה (תל ראשים), ברחו הערבים. אבל פאתחי בק לא פחד. הוא לקח אותו וביקש ממנו למלא את המחסניות בכדורים. הוא עצמו ארב לכוח הישראלי ונלחם בהם. זיכרון נוסף של סאפוואת הוא שהם כנערים עזרו לחיילי צבא ההצלה בהעלאת שני תותחים לג'בלאת אבו סאעד = הר בטח. משם התותחנים של צבא ההצלה ירו על נהריה. הם כיוונו למגדל המים, אבל הפגזים הראשונים נפלו בים. בירי השני הנמוך יותר הם פגעו בכברי. אז צה"ל התחיל לירות בחזרה והם התקפלו. (כן - סאפוואת עזר בירי על נהריה עם תותח).

תודה לסאפוואת עודה.

אי אפשר לדבר על תרשיחא ב-48 בלי הסיפור שהוסרט " ערוס אל ג'ליל". אז הנה קטע מהארכיון:

הכלה, הטייס, הטרגדיה והסרט

"במתנ"ס גראס במעלות יוקרן הסרט הדוקומנטרי " ערוס אלג'ליל" – "כלת הגליל". הסרט מתאר מפגש מרתק בין טייס חיל האוויר שהפציץ את תרשיחא ב-48', לבין תושבת המקום שחייה השתנו בעקבות ההפצצה.

בשנת 1948 היתה פאטמה הווארי כבת שמונה עשרה, נערה תמירה, יפת תואר מלאת חיים וחוכמה, ששמה יצא בכל הגליל. "ערוס אלג'ליל" כינו אותה. הצעות הנישואין לא פסקו להגיע לבית אביה בתרשיחא. אך פאטמה בחרה להתארס לבן-דודה רמזי.

זמן לא רב לאחר אירוסיה הגיח מטוס סטירמן ישראלי וחמש פצצות נפלו על הכפר. אחת מהן נפלה על ביתה של פאטמה והפכה אותה לנכה בשתי רגליה.

הצבא הישראלי כבש את הכפר ופאטמה שחררה את ארוסה מהתחייבות נישואיהם, כשהיא יושבת ומביטה בשמלת כלולתיה אותה מעולם לא לבשה.

יום אחד לפני עשר שנים הגיע אדם לתרשיחא, לחפש את פאטמה. היה זה טייס המטוס שצלל על ביתה והטיל את הפצצה. הוא בא לבקש את סליחתה.

הבמאי באסל טאנוס תיעד את המפגש והתוצאה היא הסרט "ערוס אלג'ליל" – "כלת הגליל". הסרט (52 דקות) ..."

(הטייס הוא אייבי נתן. הוא הגיע עם כסא גלגלים כמתנה. (גדעון סגלי)).

ינואר 2007 מתוך א-לה כפר – עיתון מקומי של כפר ורדים. עמוד 25.

תאריכון מלחמת העצמאות בגליל המערבי

קיץ 1947 - בן-גוריון מסייר בגליל המערבי.

14.10.1947 - גולדה מאירסון, נציגת המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, מבקרת בנהריה ונפגשת עם נציגי הישובים.

17.11.1947 - אנית המעפילים "עליה" מגיעה לנהריה.

29.11.1947 - החלטת האומות המאוחדות על הקמת מדינה יהודית ומדינה ערבית. הגליל המערבי נכלל בתחומי המדינה הערבית. שמחה מהולה בדאגה בין התושבים .

8.12.1947 - מוקם "צבא ההצלה" ופאוזי אל-קאוקג' מתמנה להיות מפקדו .

25.12.1947 - אנשי החי"ש מהקריות מגויסים, ונשלחים לגליל המערבי. אליהם נוסף כוח חי"ש שגויס בנהריה.

28-19.12.1947 - מ. שטנר, נציג המוסדות הלאומים, מבקר בנהריה.

1.1.1948 - האנייה "האומות המאוחדות" מגיעה לחוף נהריה. מוטל עוצר ונערכים חיפושים בעיר. התושבים מחפים על המעפילים שהורדו לחוף . בנהריה מוכרז על גיוס לשירות ב"משמר העם". תוך 24 שעות מתגייסים 400 גברים ונשים.

5.1.1948 - אל-קאוקג' מבקר בעכו.

6.1.1948 - רצח ראשון בעכו.

7-8.1.1948 - "גדוד הירמוך השני" בפיקודו של אדיב שישאכלי חודר לתחומי ארץ ישראל. הגדוד מונה 330 חיילים וקצינים. 65 ערבים חודרים אל מעבר לגבול והולכים דרך כויכאת, כפר יאסיף שפרעם לכיוון חיפה. אל-קאוקג' מגיע לעכו ודורש לשנות את הרכב הוועדה הלאומית.

15-20.1.1948 - ביקור של נציגי ה"הגנה" ב"ישובי הגליל המערבי".

16.1.1948 - האוטובוס המשוריין הראשון מנהריה לחיפה.

20.1.1948 - קיבוץ יחיעם מותקף. משוריין הנוטרים שיוצא ליחיעם מותקף.

25.1.1948 - הכנפיות מגרשות את תושבי אל-מנואת בטענה שהם מכינים התקפה על מצובה.

1.2.1948 - בנהריה מחליטים שכל אדם מגיל 16 עד 60 חייב בעבודות ביצורים ושמירה.

- 2.2.1948** - נודע על הכנות של כוחות הצבא הערבי לקראת התקפה על חניתה ומצובה מצד הלבנון. הצבא מפנה נשים וילדים מעלמה ומצור.
- 2.2.1948** - ביתו של פארס סרחאן בכברי מותקף. אוטובוס ערבי מותקף בכביש עכו-תרשיחא, איש מן התוקפים לא נפגע. לפנות ערב רוצח ההמון בעכו נהג יהודי. סרג'נט בריטי שנסע אתו אינו מתערב ואינו נפגע.
- 3.2.1948** - התחבורה דרך עכו מתחדשת. אוטובוסים משוריינים, שנוסעים מנהריה לקריות, מותקפים על-ידי תושבי עכו באש חזקה. האוטובוסים פורצים חמישה מחסומים. אנשינו משיבים אש. איש לא נפגע.
- 15-16.2.1948** - פיצוץ הגשרים: גשר הרכבת על הנעמן (מפקד יוסי האס), גשר אל-ברוה (מפקד "שועל"), גשר תרביחא (מפקד "שועל").
- 5.3.1948** - יחידה בת 20 איש נתקלת בכנופיה בדרך ליחיעם ונכנסת אתם לקרב. לערבים עדיפות באש והיחידה נאלצת לסגת. שניים נפצעים קל.
- 14.3.1948** - חבלת גשר הרכבת בראש הנקרה (מפקד "שועל"). מפגש בין מוכתר יחיעם וראש מועצה תרשיחא בעניין העובדים מתרשיחא בעמק הגעתון.
- 17.3.1948** - התקפת שיירת הנשק הערבית מלבנון לחיפה ליד קרית מוצקין. 15 ערבים נהרגים וביניהם מפקד חיפה ומפקד הגזרה המזרחית של חיפה. אבו נימר נפצע וחזר לעכו. נפצעים עוד שני אנשים. אבודותינו: שלושה הרוגים ומספר פצועים אזרחים. הציוד וחומר הנפץ מושמדים. מיום זה נחסם הכביש לתחבורה יהודית מעכו.
- 18.3.1948** - בפעולת תגמול שורפים כוחות ה"הגנה" שתי מכוניות משא ערביות. תשעה ערבים נהרגים.
- 19.3.1948** - רצח ארבעת פועלי חברת החשמל בעכו.
- 20.3.1948** - כתגמול על הפגיעה בערבים ליד נהריה ב 18.3.1948 מפוצצים האנגלים עמדות בעברון.
- 22.3.1948** - מופיעה חותמת הדואר "הגליל המערבי המנותק".
- 23.3.1948** - פטרול של ה"הגנה" מותקף על-יד חניתה. אין אבודות. ה"הגנה" מפוצצת את גשר הרכבת שעל הנעמן, ומאות מטרים של מסילת הנחל הסמוכה.
- 25.3.1948** - נפתח הקשר הימי בין חיפה לנהריה.
- 26.3.1948** - שיירת האספקה, בפיקודו של בן עמי פכטר, מגיעה לנהריה, חניתה, אילון ומצובה.
- 27.3.1948** - השיירה ליחיעם מותקפת. 46 הרוגים. רק משוריין אחד מגיע ליחיעם. אחד חוזר לנהריה, השאר מושמדים.

28.3.1948 - הלוויית חללי השיירה בנהריה.

3.4.1948 - נודע על ריכוז כוחות האויב על-יד נהריה.

4.4.1948 - יחיעם מותקפת. ההתקפה נהדפת. תושבים מהכפר מזרעה עוזבים וזרים נכנסים אליו. יחיעם מוטרדת באש מרחוק. האויב תופס בקביעות גבעה שנמצאת 15 ק"מ מצפון-מזרח ליחיעם, ושולטת על "שדה ההמראה", ומשם מטרידים את אנשי יחיעם בזמן איסוף האספקה המוטלת ממטוסים.

6.4.1948 - אשה בשבי ציון נהרגת מירייה בודדת שבאה מכיוון אל-סמריה.

8.4.1948 - שתי מכוניות ערביות עולות על מוקש בדרך עפר בין עכו לכברי. הנהגים נפצעים.

9.4.1948 - מכונית משא ערבית עולה על מוקש בדרך 'עכו – כברי'. נהרגים שמונה אנשים ונפצעים שישה.

23.4.1948 - אורות חיפה המשוחררת נראים בשבי ציון ובעברון. זרם של פליטים ערבים נוסע בליווי טנקים ואווירונים בריטיים לכיוון הגבול הצפוני. חלקם עולים צפונה בדרך הים.

24.4.1948 - ט"ו בניסן, א' של פסח - התקפה על משטרת "בצה 2". ההתקפה נכשלת. שלושה נפגעים - שני הרוגים ופצוע אחד.

24.4.1948 - כיבוש זמני של גבעת נפוליון ליד עכו. האנגלים מפגיזים את הגבעה תמורת 500 לא"י, וכוחותינו נסוגים.

27.4.1948 - אור בנהריה כבה. מותר להדליק נורה אחת בת 40 ווט ער שעה 10.30 בלילה.

28.4.1948 - ליד נהריה מוצב מארב לשוטרים ערבים שנוסעים מ"בצה 2" לעכו. נהרגים שלושה שוטרים ערבים ושוטר בריטי.

30.4.1948 - חשמלאי מנהריה, שעבד במחנה צבאי בתיקון מכשירי רדיו, נהרג בהיותו בדרכו מהמחנה הצבאי ביו אל-סמיריה לשבי ציון עם מלוויו האנגלים.

1.5.1948 - בן-גוריון מבקר בחיפה. בשיחה עם משה כרמל מדובר בהכנות לשיירת אספקה לגליל המערבי.

2.5.1948 - פלוגת תגבורת, בפיקודו של חיים בו דוד, הולכת ברגל לנהריה. הציוד והאספקה מועברים דרך הים.

5.5.1948 - פגישת נציגי היישובים עם בן-גוריון, וכן עם משה כרמל.

7.5.1948 - ערביי אל-סמיריה שולחים משלחת לרגבה, כדי לשאת ולתת על הסכם עם היהודים.

13-14.5.1948 - מבצע "בן עמי" : התקפה דרך הים על ראש הנקרה ; הכפרים אל-סמיריה, אל-זיב ואל-בצה נכבשים ; ששירת האספקה מגיעה לנהריה, לחניתה, למצובה ואילון. פינוי הילדים מחניתה, אילון ומצובה. מנהריה מפונים הילדים בדרך הים. אנשי הגליל המערבי מקשיבים ברדיו להכרזת המדינה.

17.5.1948 - שחרור עכו.

21.5.1948 - כיבוש כברי, אם אל פרגי ואל-נהר-אל-תל, ופריצת הדרך ליחיעם.

26.5.1948 - נהריה מופצצת, נהרס צריף אחר בצפונה של נהריה. נהרס בניין בשדרות הגעתון. נהרגים חמישה מבוגרים ושני ילדים.

28.5.1948 - מטוסי האויב מטילים על נהריה כרוזים בעברית, ערבית וגרמנית, ובהם נדרשת האוכלוסייה לפנות עורף ל"ציונים", לכרות שלום עם הערבים ולקבל את שלטונם שיהיה שלטון נאור.

29-30.5.1948 - שוב מופצצות נהריה ועברון. בעברון שני פצועים קל.

30.5.1948 - עליית קיבוץ "היוצרים" (הקיבוץ הארצי) לתחנת הנסיונות עכו.

1.6.1948 - שתי התקפות מן האוויר על נהריה. נגרם נזק.

8.6.1948 - בשבע וחצי בערב תוקפים מטוסים את חניתה ואילון. לא נגרם נזק. ב 23.30- מפגיזה אניית אויב את נהריה בחמישה-שישה פגזי תותחים. אין פגיעות.

10.6.1948 - "פעולת מחסום" : הגדודים 21 ו 22- מחטיבת כרמלי, בשיתוף אנשי החי"ם, חוסמים את הדרך בה צפויה הפלישה, מלבנון לראש הנקרה. חניתה מופגזת.

11.6.1948 - ההפוגה הראשונה נכנסת לתוקפה.

12.6.1948 - בנהריה אין אזעקות אך יש ספקות לגבי יציבותה של הפוגה. על אף תפיסת רוב השטח של הגליל המערבי על-ידי צה"ל, אין ודאות לגבי ההסדר המדיני. לא קיים שלטון אזרחי, פרט למועצה המקומית. הכל בידי הצבא.

ראשית יולי 1948 - המתווך ברנדוט מציע לתת ליהודים את הגליל המערבי, ואילו את הנגב הוא מציע לתת לערבים.

9.7.1948 - ההפוגה מסתיימת. מתחילות פעולות קרביות כחלק ממבצע "דקל". כיבוש הכפר כויכאת.

10.7.1948 - כניעת הכפרים כפר יאסיף ואבו-סנאן.

13-14.7.1948 - שפרעם מותקפת ונכנעת.

16.7.1948 - כיבוש נצרת. מפקד החטיבה, משה כרמל, מזהיר את הלוחמים שלא לפגוע בכנסיות, מנזרים ומסגדים.

18.7.1948 - התקפה על תרשיחא מכיוון "גבעת המשוריין" ומכיוון יחיעם. משה כרמל מגדיר בראיון את ההתקפה כ"פעולת הסחה".

19.7.1948 - הפוגה השנייה נכנסת לתוקפה בתום עשרת ימי קרבות.

6.8.1948 - קיבוץ סער עולה להתיישבות מצפון-מזרח לנהריה.

8.10.1948 - עלייה לקיבוץ געתון בקרבת יחיעם.

29-30.10.1948 - תרשיחא נתפסת במסגרת מבצע "חירם", לאחר שלילה קודם נכשלה ההתקפה עליה.

6.11.1948 - בן-גוריון תובע ממחלקת ההתיישבות של הסוכנות ומהקרן הקיימת לישראל ליישב את הגליל הריק לאורך שפת הים עד ראש הנקרה ולאורך גבול לבנון.

דצמבר 1948 וינואר-פברואר 1949 - בגליל המערבי מוקמים תשעה יישובים חדשים.

23.3.1949 - חתימת הסכם שביתת הנשק עם לבנון.